

Vergaderjaar 2000–2001

27 400 V

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2001

Nr. 4

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 28 september 2000

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken¹ heeft op 6 september 2000 overleg gevoerd met minister Van Aartsen van Buitenlandse Zaken over:

- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 6 juni 2000 inzake het non-proliferatieverdrag (26 800-V, nr. 105);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 14 juni 2000 inzake NAVO ministeriëles in Florence (26 348, nr. 3);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 30 augustus 2000 inzake National Missile Defense.**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissie

Mevrouw **Vos** (GroenLinks) vond het gestelde in het slotdocument van de toetsingsconferentie van het non-proliferatieverdrag (NPV), waarbij de kernwapenstaten zich hebben verplicht te komen tot een volledige eliminatie van hun kernwapenarsenalen, heel belangrijk. Het komt nu aan op uitwerking. Zij bleef echter verbaasd over de nucleaire strategie van de NAVO. Het NAVO-beleid op dit punt komt onder meer tot uitdrukking in de aanwezigheid van nucleaire wapens op Nederlands grondgebied, terwijl Nederland geen kernwapenstaat is, en de bereidheid van Nederland deze kernwapens eventueel in te zetten ten tijde van oorlog, ook al staan de Nederlandse piloten dan onder het bevel van Saceur. De uitkomst van de toetsingsconferentie staat daar haaks op. Mevrouw Vos vond daarom dat de NPV-afspraken moeten leiden tot een verandering in de Nederlandse positie op dit punt.

Het is ook vreemd dat Nederland de nucleaire ontwapening steunt, terwijl er tegelijkertijd wordt vastgehouden aan de nucleaire strategie van de NAVO. Wat vindt de minister van het recente Clingendaelartikel in de NRC? Daarin staat dat kernwapens geen geloofwaardige militaire functie meer vervullen, vanwege de veiligheidsrisico's en de huidige conflictsituaties en dat het veel meer gaat om direct inzetbaar militair potentieel. Daar komt bij dat Rusland zich steeds meer toelegt op de inzet van tactische wapens om de conventionele tekorten te compenseren. Vraagt dat niet om een veel helderder positie van de NAVO en Nederland op dat punt, ook gelet op het paragraaf 32-proces? Het onderwerp van de tactische

¹ Samenstelling:

Leden: Blaauw (VVD), Weisglas (VVD), Van den Berg (SGP), Ter Veer (D66), Van Middelkoop (RPF/GPV), Valk (PvdA), Apostolou (PvdA), Hillen (CDA), Verhagen (CDA), onder voorzitter, Hessing (VVD), Van Ardenne-van der Hoeven (CDA), Hoekema (D66), Marijnissen (SP), M.B. Vos (GroenLinks), Dijkzma (PvdA), Van den Doel (VVD), Koenders (PvdA), De Boer (PvdA), voorzitter, Van der Knaap (CDA), Ross-van Dorp (CDA), Karimi (GroenLinks), Timmermans (PvdA), Remak (VVD), Wilders (VVD) en Molenaar (PvdA).

Plv. leden: Dijkstal (VVD), Van Baalen (VVD), De Graaf (D66), Van 't Riet (D66), Rouvoet (RPF/GPV), Zijlstra (PvdA), Belinfante (PvdA), Visser-van Doorn (CDA), Eurlings (CDA), Cherribi (VVD), De Haan (CDA), Scheltema-de Nie (D66), Van Bommel (SP), Harrewijn (GroenLinks), Gortzak (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Albayrak (PvdA), Van Oven (PvdA), Van den Akker (CDA), Leers (CDA), Rosenmöller (GroenLinks), Bussemaker (PvdA), Patijn (VVD), Balemans (VVD) en Duivesteyn (PvdA).

kernwapens moet bij de onderhandelingen over START III in ieder geval op de agenda staan.

Het MC 400/02-document is in Florence aangenomen, maar de mogelijkheid van atoomaanvallen door NAVO-vliegtuigen op staten, bewapend met biologische of chemische wapens, staat nog steeds overeind. Dat is in strijd met het NPV, maar ook met de negatieve veiligheidsgaranties die door de kernwapenstaten zijn afgegeven. Kan de Kamer inzage krijgen in het MC-document?

Mevrouw Vos was blij met het uitstel van de beslissing tot stationering van het raketschildstelsel, vooral gelet op de mondiale veiligheid en stabiliteit, want dit zou kunnen leiden tot een nieuwe kernwapenwedloop. Welke lijn volgt Nederland op dit punt, samen met de andere Europese lidstaten? Wat vindt de minister van het rapport van de commissie voor buitenlandse zaken van het Engelse parlement, waarin deze ontwikkeling wordt afgewezen? Is hij bereid meer druk uit te oefenen op de Amerikaanse regering, zodat zij haar voornemens laat varen? Mevrouw Vos zag veel meer in onderhandelingen en wereldwijde afspraken over het niet gebruiken van dit soort wapens, naast het gezamenlijk isoleren van dictators en schurkenstaten.

De heer **Hoekema** (D66) stelde dat Nederland bij de conferentie een nuttige rol heeft gespeeld bij de bevordering van het ontwapeningsproces. Er is een brug geslagen naar de New Agenda Coalition (NAC). Nederland heeft nu een duidelijke positie binnen de NAVO-vijf. Blijft Nederland die geprofileerde rol in de toekomst vervullen, ook met het oog op de komende algemene vergadering over de resolutie van de NAC? Er moet zoveel mogelijk steun komen voor die resolutie, liefst consensus. Ook daar kunnen de NAVO-vijf een belangrijke rol bij spelen. Speelt het onderwerp van de ontwapening nog een rol in de verklaring over de millenniumtop? Hoe staat het met het paragraaf 32-proces? Is daar voor de NAVO-vijf een rol weggelegd? Vorig jaar is er een Nederlands schrijven over het paragraaf 32-proces aan de Kamer gezonden, maar zijn er sindsdien nog meer stukken verschenen? Zo ja, kunnen die worden overgelegd? Wat zijn de verwachtingen voor december?

De toetsingsconferentie was, zeker gezien de sombere verwachtingen, een succes. Nu moet er voortgang worden gemaakt met de realisatie van de afspraken, met name wat betreft het commitment van de kernwapenstaten de kernwapens af te schaffen. Daarvoor is een versnelling van de dynamiek in het proces vereist. Bij de onderhandelingen over START III moet er voortgang worden geboekt met de vermindering van strategische wapens. De ambities moeten zelfs omhoog. Wat vindt de minister daarvan? De tactisch-nucleaire wapens in West-Europa en Rusland kunnen er ook bij worden betrokken. De unilaterale stappen moeten doorgaan, maar ook via wederzijdse onderhandelingen kunnen de tactische kernwapens uit de wereld worden geholpen. Ziet de minister mogelijkheden de tactische kernwapens onder START III of START IV te brengen? Worden de Franse en Britse kernwapens ook bij het wapenbeheersingsperspectief betrokken?

Houdt de transparantie ook in dat er informatie wordt verschaft, meer dan tot nu toe, over kernwapens en over de Nederlandse kernwapentaak? De heer Hoekema zou graag inzage krijgen in het MC 400/02-document. Hij had de indruk dat dit document de optie openhoudt kernwapens in te zetten tegen landen die dreigen hun biologische en chemische wapens te gebruiken. Wat is de betekenis van het document voor de bestaande NPV-verplichtingen en de veiligheidsgaranties? Er moeten in 2005 meer bindende teksten worden overeengekomen over het versterken van het non-proliferatieregime door juridisch bindende garanties, maar wat gaat de regering daar tussentijds aan doen? De Geneefse ontwapeningsconferentie moet snel een vervolg krijgen, want er is nu een soort patstelling. Gaat de minister zich ervoor inzetten die te doorbreken? De drempel-

landen moeten ook onder de NPV-discipline worden gebracht. Welke stappen onderneemt de minister hiertoe?

Nederland moet zich kritisch blijven opstellen wat betreft het National Missile Defense (NMD), maar met welke argumenten hebben de VS hun beslissing uitgesteld? Als er een Russisch alternatief op tafel is gelegd, welke gevolgen heeft dat voor het anti-ballistic missileverdrag (ABM)?

De heer **Van Bommel** (SP) was benieuwd wat er materieel op de toetsingsconferentie is bereikt. Voor de nucleaire ontwapening is er geen tijdspad vastgesteld. Er zijn geen concrete afspraken gemaakt over de eliminatie van alle kernwapens, terwijl er ook geen rapportageverplichting op dat punt is gerealiseerd. Worden er überhaupt wel concrete stappen gezet? De NAVO-landen hebben zich via het strategisch concept namelijk gebonden aan de kernwapens. Wanneer de VS geen leidende rol gaan spelen bij de ontwapening, dan komt het niet geloofwaardig over als er enerzijds wordt gepleit voor verdergaande ontwapening, terwijl er anderzijds wordt vastgehouden aan een militaire strategie, waarin het kernwapen zo'n belangrijke rol speelt. Wat betekent dit voor de Nederlandse nucleaire taak? In het NRC-artikel staat dat het vasthouden aan de tactische kernwapentaak de geloofwaardigheid van dat middel aantast. Daarom moet de eenzijdige ontwapening als het gaat om tactische kernwapens veel meer aandacht krijgen. Dat geldt ook voor Nederland. Als je telkens naar anderen kijkt, dan leidt dat uiteindelijk tot een wapenwedloop in het algemeen. Een en ander moet ook gevolgen hebben voor de kernwapens op Nederlands grondgebied. Is Nederland bereid bij de NAVO aan te dringen op het eenzijdig opheffen van de tactische kernwapentaak en op de totstandkoming van een kernwapenvrije zone in Europa?

De heer Van Bommel wilde ook meer weten over de stand van zaken met betrekking tot het paragraaf 32-proces, de Nederlandse inzet op dat punt en over het beleidsdocument MC 400/02. Er moet meer openheid in de richting van de Kamer komen, ook over de kernwapens op Nederlands grondgebied. Ook zaken als meer transparantie en meer controle zijn van groot belang. Als die niet worden gerealiseerd, hoe kan Nederland zijn verantwoordelijkheid dan waarmaken? Hoe kan dit parlement haar controlerende taak dan vervullen?

Het ongewijzigd laten van het ABM-verdrag is van grote betekenis. De NMD-plannen van de VS bedreigen dit verdrag, maar zelfs een beperkte aanpassing van het verdrag kan al nadelig uitwerken op de wapenbeheersing en de stabiliteit. Hoe staat het met de Nederlandse voorkeur voor een beperkte aanpassing van het ABM-verdrag? Moet een en ander niet leiden tot een verwerping van de Amerikaanse plannen voor een raketschild? Hij pleitte daarom voor een krachtige stellingname van Nederlandse zijde tegen de plannen van de VS.

De heer **Koenders** (PvdA) vond dat de toetsingsconferentie met redelijk succes is afgesloten. Nederland heeft daar een belangrijke bijdrage aan geleverd. De kernwapenstaten hebben zich verbonden aan een totale eliminering van de nucleaire arsenalen. De compromistekst over Irak is ook van belang. De gemaakte afspraken moeten nu snel worden geëffectueerd. Het overleg tussen de vijf NAVO-landen en de NAC moet voortgang vinden, want zo'n forum kan een doorbraak forceren. Er is ook sprake van enige depolarisatie. Hoe gaat het nu verder, ook gelet op de discussies in de VN en de NAVO? Het paragraaf 32-proces speelt een essentiële rol bij de voortgang met nucleaire stappen van de NAVO en anderen. Is er al een interim-rapport, ook met het oog op de parlementaire controle?

Het ABM-verdrag is herbevestigd, maar wat moet er worden verstaan onder: «in accordance with its provisions»? Hoe staat het met de versterking van de negatieve veiligheidsgaranties? Wat doen de Europese regeringen met het Comprehensive Test Ban Treaty (CTBT)? Dit moet in ieder

geval zo snel mogelijk worden ondertekend en geratificeerd. Ook de onderhandelingen over het Fissile Material Cut Off Treaty (FMCT) moeten spoedig beginnen, want anders kan dat consequenties hebben voor het NMD, ook gelet op de positie van China. Exportcontroles zijn ook essentieel. Met behulp daarvan kan worden voorkomen dat dual-usegoederen op de verkeerde plekken terechtkomen. Hoe staat het met de follow-up daarvan? Universaliteit is ook van groot belang. Welke stimulerende activiteiten worden daartoe ondernomen?

De heer Koenders vond ook dat de militaire waarde van tactische kernwapens, meer specifiek tactische valbommen, zo goed als nul is, kijkend naar de huidige crises. De solidariteit met de VS is essentieel, maar het is de vraag of die door deze wapens wordt vormgegeven. Hij pleitte voor het volgen van de koninklijke weg bij de reductie van tactische kernwapens, namelijk het in het kader van START III komen tot een uitruil met Rusland. Het NMD kan daarbij worden betrokken.

Transparantie geldt ook voor de NAVO, vooral wat betreft de aanwezigheid van tactisch-nucleaire wapens. Dan kan de Kamer ook beter worden ingelicht. Nederland moet daartoe het initiatief in de NAVO nemen. Dan wordt helder waar wat ligt op Nederlands grondgebied.

Het NMD heeft grote risico's. De heer Koenders vroeg zich af, gelet op het dreigingsbeeld, de effectiviteit van het middel, de kosten en de alternatieven, of men daarmee verder moet. De regering moet zoveel mogelijk proberen de VS ervan te weerhouden deze kant op te gaan, met name vanwege de risico's van een verdere wapenwedloop in Zuidoost-Azië, zowel op de grond als in de ruimte.

Hoe staat het met de coördinatie tussen de stappen in het kader van het Europees veiligheids- en defensiebeleid (EVDB), ook gelet op de conferentie over de invulling van de Headline Goals en de vereisten van de NAVO? Het was de heer Koenders in zijn functie als rapporteur voor de NAVO-uitbreiding opgevallen dat er een steeds groter verschil ontstaat tussen het verwachtingspatroon van de landen en datgene waarover binnen de NAVO wordt gesproken. Is daar in Florence ook over gesproken?

De heer **Van den Doel** (VVD) vond het bemoedigend dat de kernwapenstaten hebben ingestemd met de verklaring dat er wordt gestreefd naar volledige kernontwapening, maar er is nog een lange weg te gaan, met name gelet op de proliferatie op het gebied van kernwapens. Het gaat nu om het daadwerkelijk inhoud geven aan het slotdocument. Er wordt opgeroepen de overeenkomsten tot preventie van vervuiling van de zee door het dumpen van radioactief materiaal na te komen. Politiek moet deze kwestie ook meer aandacht krijgen, want er is de afgelopen decennia heel wat van dat materiaal in zee gedumpt. Gebleken is ook dat er nog veel moet gebeuren om tot een Europees veiligheidsbeleid te komen. Tot nu toe heeft het ontbroken aan een gezamenlijke Europese strategie bij de NPV-conferentie, nog afgezien van de aparte Franse en Engelse positie. De reductie van de tactische kernwapens is heel belangrijk. Het akkoord van destijds tussen de VS en Rusland geldt nog steeds, maar de Russen hebben dat nog niet uitgevoerd. Er is ook nooit op verificatie aangedrongen door de internationale gemeenschap. Het wordt tijd dat er ook op dat gebied iets gebeurt. Er moet een verdrag met Rusland worden gesloten over de afbouw en vernietiging van tactische kernwapens. Is er van Russische zijde op aangedrongen de arsenalen van Frankrijk en het VK erbij te betrekken of blijft dat een bilaterale zaak tussen Amerika en Rusland?

De heer Van den Doel vond dat, als er sprake is van een daadwerkelijke Europese dreiging, zoals de VS die schetsen in hun NMD-voorstel – de regering erkent die in haar brief – Europa daar serieus mee moet omgaan, dus positief kritisch en niet negatief kritisch. Het gaat om een Europees vraagstuk. Er moet dus ook een antwoord op die dreiging komen, een

meervoudig antwoord zelfs, want er is tegenwoordig sprake van pluri-forme dreigingen. Aanslagen kunnen overal en op allerlei manieren plaatsvinden. Daar moet je direct op kunnen reageren, want anders maak je je chantabel voor schurkenstaten, want die kunnen heel irrationeel handelen, zonder zich te bekommeren om de reacties. De veiligheid is echter niet alleen een zaak van de VS. Dit vraagstuk moet niet unilateraal worden aangepakt. Ook Rusland en China moeten erbij worden betrokken. Het is goed dat Europa studeert op de ontwikkeling van een Theatre Missile Defense Systeem (TMD). Daarmee wordt de dreiging van tactische kernwapens erkend. De ontwikkeling gaat steeds meer in de richting van langeafstandsraketten, dus er is wel degelijk een verband tussen het opbouwen van een defensief systeem tegen tactische en strategische kernwapens. Dit onderwerp moet daarom bij de NAVO-top en de Europese bijeenkomsten op de agenda worden gezet.

Mevrouw **Van Ardenne-van der Hoeven** (CDA) zag het slotdocument, ook al hebben partijen ondubbelzinnig bevestigd dat er moet worden gekomen tot kernontwapening, niet als een doorbraak. Zij was heel benieuwd wat het paragraaf 32-proces gaat opleveren. Is daar tijdens de toetsingsconferentie nog over gesproken? Zo ja, wat heeft dat voor resultaat opgeleverd? Wordt er binnen NAVO-verband nog gekomen tot een uitbreiding van de groep van vijf? Het werk van die groep is overigens uiterst effectief geweest.

Kan de minister iets zeggen over het MC 400/02-document in het licht van de inzet van nucleaire wapens door mogelijke aanvallen met biologische en chemische wapens? De discussie over dit document loopt nog, maar in Florence was het een hamerstuk. Hoe verhoudt dit zich tot het NPV en de negatieve veiligheidsgaranties? Hoe denken Nederland en de NAVO daarover? Waarom is de kwestie van juridisch bindende negatieve veiligheids-garanties vooruitgeschoven naar de NPV-conferentie van 2005? Is er een agenda om de komende tijd verder te komen?

Er waren weinig verwachtingen van de Geneefse ontwapenings-conferentie, maar er is toch een werkgroep ingesteld. Is er al wat bekend over de agenda? Gaat het alleen om de splijtstofdiscussie of wordt het breder? Klopt het dat het Internationaal agentschap financiële problemen heeft? Als dat zo is, hoe staat het dan met de waarborgen en de export-controles? Die zijn uiterst belangrijk voor de naleving van internationale ontwapeningsverdragen. Worden er maatregelen genomen om lidstaten te dwingen hun afdrachten te doen? Welke activiteiten onderneemt Nederland als het gaat om nationale regels en wetgeving voor de uitvoer en doorvoer van nucleaire- en dual-usegoederen? Is er gedacht aan Europese initiatieven? Wellicht kan de Europese wapenexportcode worden uitgebreid met wat in het slotdocument staat. Mevrouw Van Ardenne verwachtte ook stappen van de regering als het gaat om de bescherming tegen de risico's van het transport van radioactief materiaal.

De laatste ontwikkelingen geven weinig reden tot optimisme. Er zit nog weinig schot in de toetreding van staten die nog buiten het NPV vallen. De VS hebben het kernstopverdrag nog niet ondertekend. Onduidelijk is ook hoeveel tactische wapens er op Amerikaanse en Russische bodem liggen. START III kan wel beginnen, maar vallen de tactische arsenalen daar- onder? Hoe ziet de minister de toekomst wat betreft het NMD? Heeft het Amerikaanse uitstel een politieke reden, een financiële of heeft dit met de techniek te maken? Europa vaart in ieder geval de juiste koers op dit punt. Er is sprake van een potentiële dreiging door de voortgaande proliferatie en het bereik van die wapens. Het antwoord daarop is momenteel nog onvoldoende, maar de VS-voorstellen gaan wellicht in die richting, ook in relatie tot de TMD-optie. Een en ander mag echter niet leiden tot een verdere verslechtering van het ABM-verdrag en van de veiligheid in een stabiele situatie. De VS zullen hun voorstellen dus nooit unilateraal mogen uitvoeren. Dat moet in overleg met de Russen en de EU gebeuren. Europa

moet echter niet eigenstandig een raketschild ontwikkelen. Mevrouw Van Ardenne was verbaasd dat de EU geen wezenlijke rol heeft gespeeld bij de toetsingsconferentie, want men ontwikkelt wel een eigen veiligheids- en defensiebeleid.

Het antwoord van de minister

De **minister** deelde mee dat wapenbeheersing en non-proliferatie een hoofdaandachtsgebied van de regering zijn en blijven. De toetsingsconferentie is beter verlopen dan was verwacht. Men is erin geslaagd met een slotdocument te komen en een concrete agenda voor nucleaire non-proliferatie en ontwapening voor de komende vijf jaar. Zowel de kernwapen- als de niet-kernwapenstaten hebben constructief naar dit resultaat toegewerkt. De groep van vijf gelijkgezinde NAVO-landen heeft daar een heel positieve rol in gespeeld, maar het is niet de bedoeling die groep uit te breiden. Wel zal er regelmatig worden overlegd met deze landen. Vandaag is er al een bijeenkomst in Brussel met vertegenwoordigers uit de hoofdsteden van de vijf landen. Het paragraaf 32-proces komt dan ook aan de orde, net als de vraag hoe er met het NPV verder moet worden gegaan, ook wat betreft de uitvoering, want de afspraken moeten nu worden geconsolideerd en vervolgens worden omgezet in concrete handelingen. De EU zal positief reageren op de voorstellen van secretaris-generaal Annan tijdens de millenniumtop, maar het is wel de bedoeling dat deze vervolgens landen in geordende structuren, zoals de opmaat naar de volgende NPV-conferentie en het Missile Technology Control Regime (MTCR).

Toch zijn er nog steeds heikele punten. Het blijkt zeer moeilijk om tot overeenstemming te komen over een werkprogramma voor de Geneefse ontwapeningsconferentie, benodigd voor het starten van de onderhandelingen over een productiestop voor de splijtstof voor kernwapens. Nederland doet actief mee aan de pogingen overeenstemming te bereiken. In EU-verband wordt er momenteel gewerkt aan een nieuw compromisvoorstel voor een werkprogramma. Uitgangspunt blijft dat de onderhandelingen over het FMCT zo snel mogelijk worden opgestart. Dat is ook vastgelegd in het slotdocument van de toetsingsconferentie. Er wordt intensief gezocht naar formules die het alle leden van de conferentie mogelijk maakt in te stemmen met een werkprogramma. Dit hangt echter ook af van bepaalde strategische calculaties van landen als het gaat om hun veiligheidsbeleid. China traineert de onderhandelingen al geruime tijd, omdat er nog steeds niet wordt onderhandeld over de wapenwedloop in de ruimte. Daar speelt het NMD een rol bij. Het besluit tot uitstel van de VS op dit punt leidt misschien tot een verandering in de Chinese stellingname.

Nederland heeft wat betreft de NMD-voorstellen erkend, met de NAVO-bondgenoten, dat de dreiging is toegenomen. De Russen vinden dat ook. Dat is gebleken in hun overleg met de Amerikanen, nog vóór het Amerikaanse uitstelbesluit, maar Nederland heeft er in bilateraal verband ook met de Russen over gesproken. De vraag is of het NMD het juiste antwoord is op die dreiging. Blijkbaar vragen de VS zich dit ook af, gelet op het voorlopige uitstel. Het uitstelbesluit heeft vooral te maken met de techniek en de technologie. Er wordt met de ontwikkeling van het systeem overigens wel doorgedaan, ook met de tests. Het uitstel biedt de VS echter de mogelijkheid de komende tijd te overleggen met Nederland en de andere landen over het NMD-programma. Een en ander zou wat de VS betreft moeten leiden tot een herzien ABM-verdrag, «if at all possible». Zo staat het in de brief van Clinton. Nederland kan zich daarin vinden. Ook daarover moet echter overeenstemming met de Russen worden bereikt. Het is afwachten wat de nieuwe Amerikaanse president gaat doen – het Congres speelt ook een belangrijke rol – maar Nederland zal zijn zorgen blijven uiten. In Europees verband wordt daarnaast, met het oog op de

dreiging, het TMD-concept ontwikkeld. De NAVO gaat de komende tijd voorts nadenken over de Russische NMD-voorstellen. Onduidelijk is echter of die zijn gericht op het TMD-systeem, een meer beperkt systeem. Daarover wordt nader gesproken met de Russen. Een en ander komt deels ook aan de orde in MTCR-kader. Dan gaat het ook om het verkrijgen van meer inzicht in de startfase van lanceringen.

De minister wees er nog eens met nadruk op dat Nederland de NMD-kwestie vorig jaar als enig NAVO-land, ter voorbereiding van de NAVO-ministeriële conferentie december, op de agenda heeft gezet. Nederland zag het gevaar van een verdere wapenwedloop toen al in. Dat moet ten koste van heel veel worden voorkomen. Nederland heeft de kwestie vervolgens in december 1999 aan de orde gesteld en daarna ook bij de conferentie in Florence. Wat dat betreft zijn de Nederlandse zorgen overduidelijk. Overigens zullen er ook nog de nodige contacten met Congresleden plaatsvinden. Nederland poogt in de MTCR voorts een discussie op gang te brengen over nieuwe maatregelen tegen de raketproliferatie, want dat is vooralsnog het enige forum waar dat kan. Nederland poogt daarbij een katalyserende rol te spelen. Het doel is dat alle relevante landen participeren. De VN vormen daartoe eigenlijk nog een beter kader.

Nederland spant zich ook in voor het paragraaf 32-proces. Een en ander moet uitmonden in aanbevelingen aan de vergadering van de NAVO-ministers in december 2000. De vier werkgroepen die momenteel bezig zijn, komen op een gegeven moment met een document ten behoeve van de decembervergadering. Met het oog daarop heeft Nederland eerst een lijst van te bespreken onderwerpen opgesteld. Vervolgens is een werkdokument over de vergroting van de transparantie geproduceerd. Van belang is verder dat de NAVO-landen de voortgang bij internationale onderhandelingen over non-proliferatie en ontwapening ondersteunen. Ook moeten zij zich actief inzetten voor de tenuitvoerlegging van de NPV-afspraken over nucleaire non-proliferatie en ontwapening en over negatieve veiligheidsgaranties. De minister overwoog voorts, teneinde het proces nog een zekere stimulans te geven, om zijn collega's nog eens aan te schrijven of aan te spreken. In ieder geval is alles gericht op een inhoudsvolle discussie in december.

Nederland heeft bij de toetsingsconferentie, maar ook bij het bilateraal overleg met de VS, laten weten dat wapenbeheersingsafspraken over tactische kernwapens van zeer groot belang blijven, vooral vanwege de enorme hoeveelheden waarover de Russische Federatie beschikt. In het strategisch concept van de Russische Federatie wordt daar veel nadruk op gelegd, met het oog op de verdedigingsstrategie.

Tijdens de toetsingsconferentie is het belang van de reductie van niet-strategische kernwapens erkend. Ook in de NAVO heeft Nederland het belang van wapenbeheersingsafspraken inzake tactische kernwapens aan de orde gesteld. Dat hoort ook bij het paragraaf 32-proces en bij het overleg in bondgenootschappelijk verband over de START-onderhandelingen tussen de VS en de Russische Federatie.

Tot nu toe bestaan er tussen deze twee landen geen bilaterale afspraak over deze wapens. De VS en Rusland hebben in het begin van de jaren negentig terzake wel een unilaterale toezegging gedaan. Die is in Helsinki herhaald. Er bestaat echter veel onzekerheid over de mate waarin de Russische Federatie die toezegging is nagekomen. Het staat in ieder geval vast dat het aantal tactische kernwapens de strategische verre overtreft. De VS hebben hun arsenaal aan tactische kernwapens sinds het eind van de jaren tachtig echter met ongeveer 80% verminderd. In de oriënterende gesprekken tussen de VS en de Russische Federatie over START III is wel weer gesproken over de tactische wapens. De VS willen in dat kader afspraken maken over transparantie, terwijl de Russische Federatie aandringt op de terugtrekking van Amerikaanse tactische kernwapens uit Europa. De VS vrezen dat de meningsverschillen over de tactische kern-

wapens een spoedige overeenstemming over START III in de weg kunnen staan. Daarmee zou START III uiteindelijk een lege huls kunnen blijven. Daarom wordt momenteel overwogen de onderhandelingen over de tactische kernwapens door te schuiven naar de besprekingen over START IV. De minister kon desgevraagd niet zeggen of er eventueel nog een koppeling wordt gelegd met het NMD-proces, maar dat is niet uitgesloten. Hij achtte het trouwens niet waarschijnlijk, met de Amerikaanse verkiezingen voor de deur, dat de onderhandelingen over START III nog dit jaar worden afgerond. Als gevolg van deze kwestie is de inhoud van een bondgenootschappelijk akkoord met Rusland over de tactische kernwapens ook nog niet bekeken. Het vraagstuk van de verificatie speelt hier ook een rol bij. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk vallen er momenteel buiten, ook omdat de Russen nog niet hebben gesproken over de positie van die landen.

De Nederlandse kernwapentaken zijn niet in strijd met het NPV, aangezien de desbetreffende kernwapens geen Nederlands bezit zijn en omdat het besluit over de inzet daarvan te allen tijde berust bij de kernwapenstaten en niet bij de NAVO of welke andere lidstaat ook. Nederland heeft hierbij geen positief, maar wel negatief gezag. De toetsingsconferentie heeft daar geen enkele wijziging in gebracht. Desgevraagd, meldde de minister dat de andere NPV-landen de positie van Nederland als NAVO-bondgenoot begrijpen. Nederland is verder ook niet gehinderd in zijn NPV-activiteiten. De verhoudingen zijn wat dat betreft bekend. In het strategisch concept staat verder dat deze wapens fungeren als «an essential political and military link» tussen de VS en de Europese bondgenoten.

Nederland heeft in het kader van het paragraaf 32-proces een aantal voorstellen gedaan over nucleaire transparantie, ook in de High Level Group. Het NAVO-beleid komt neer op «neither confirm nor deny», met het oog op de veiligheid en om militair-operationele redenen. Beperkingen zullen er dus altijd zijn. Nederland is momenteel toch in gesprek met de bondgenoten over nucleaire transparantie, omdat het vindt dat de NAVO duidelijker moet zijn over wat zij doet, over haar doelstellingen, over de omvang van de hoeveelheid wapens in de Russische Federatie en over wat de VS al aan afbouw hebben gedaan. De discussie gaat ook over aantallen en locaties, afspraken daarover worden in NAVO-verband gemaakt. Nederland heeft deze kwestie dus op de agenda gezet en zich daarmee in een bijzondere positie geplaatst in NAVO-verband. Op weg naar de decemberbijeenkomst zou de minister proberen de Kamer nader te informeren, op een zodanig tijdstip dat de Kamer er ook nog over kan spreken.

Wat betreft de kwestie van de negatieve veiligheidsgaranties heeft er geen enkele beleidswijziging plaatsgevonden. Het door een NGO gestelde dat de teksten terzake zich in het strategisch concept en in het geheime NAVO-document MC-400/2 zouden toespitsen op inzet van kernwapens, bijvoorbeeld wanneer er sprake zou zijn van de inzet van biologische en chemische wapens, is niet juist. De NAVO geeft geen duidelijkheid over hoe de afschrikking er exact uitziet. Dat is de essentie van de afschrikingsstrategie. De minister kon het MC-document, zonder overleg in NAVO-verband, niet aan de Kamer overleggen, omdat het NAVO-confidentieel gerubriceerd is. In NPV-kader is gesproken over het door de kernwapenstaten verschaffen van meer juridisch bindende negatieve veiligheidsgaranties. Dat is het Geneefse deel van deze kwestie. Met het oog daarop heeft Nederland de discussie daarover in NAVO-verband geopend, ook als onderdeel van het paragraaf 32-proces. In de gesprekken met de VS bleek echter dat daar niet zoveel muziek in zit. Op enig moment zal dit wel tot enige verbanden moeten leiden, ook via het paragraaf 32-proces.

De minister onderstreepte het belang van Nucleair Suppliers Group, evenals dat van het MTCR. Het debat in NAVO-verband over de Headline Goals is nogal lastig, want er moet ook met de Turkse bondgenoten

worden gesproken. Desgevraagd bevestigde de minister dat sommige NAVO-landen die kandidaat-lid van de EU zijn, zich zorgen maken over de betrokkenheid van niet-EU NAVO-partners. Ook die kwestie vraagt om aandacht, zeker als de WEU verdwijnt. De parlementaire betrokkenheid speelt dan ook.

De groep van vijf zal zich in de toekomst blijven inspannen de drempel-landen ook onder het NPV-verdrag te brengen. Ook bilateraal zal daar het nodige aan gebeuren. Ook zullen de VS regelmatig op het CTBT worden aangesproken, tenzij het beleid op dat punt drastisch verandert. De EU-gedragscode voor de wapenexportcontrole heeft betrekking op militaire goederen en coördineert in die zin de nationale politiek van de lidstaten. Voor nucleaire goederen in het kader van dual use is de EU competent via een verordening. Nederland heeft de rol ervoor te zorgen dat de gedragscode voortdurend wordt versterkt. Nederland past in nationale zin een strikt wapenexportbeleid toe, met name als het gaat om dual use. De doorvoer van nucleaire en dual-usegoederen is nog steeds een probleem. Dat gat moet nog worden gedicht, maar het wetsvoorstel terzake ligt al bij de Kamer. Desgevraagd zegde de minister toe de kwestie ook op de Europese agenda te plaatsen.

De voorzitter van de commissie,
De Boer

De griffier van de commissie,
Hommes